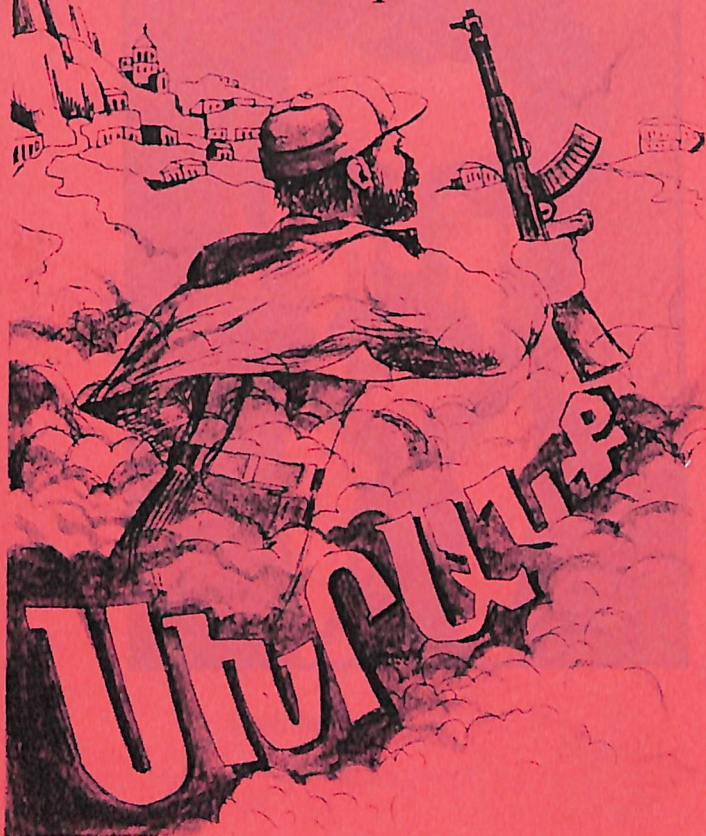
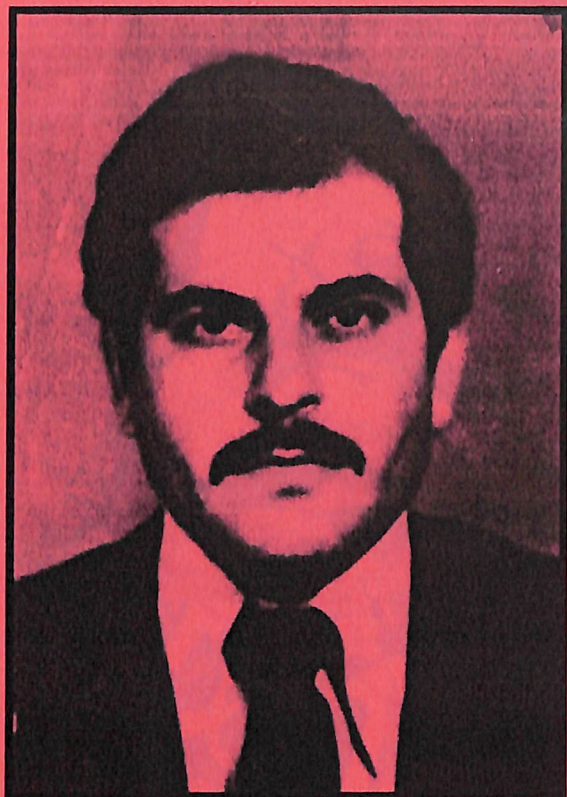


Մեր ԱՀՅԱՆ





Մեր ԱՀՅԱՆ

ՄԽՐԱՆՔ

Ստեփանակերտ

2000

ԳՄԻ 84 Հ7-5

Ա...

ԱՀՅԱՆ Մ.

Ա...: Սխրանք: Փաստագրություն, (Միեր Ահյան),
Ստեփանակերտ, 2000, 28 էջ, 14 նկար, տպաքանակը՝
1000:

*Գրքույկը, իրադարձությունների համայնա-
պատկերի վրա, ներկայացնում է Արցախյան պատե-
րազմի նահատակ Գագիկ Ջաքարյանի կյանքն ու գոր-
ծունեությունը, հայրենամկեր մաքառումները:*

Թույլ տվեք ներկայանալ

Ես՝ Գագիկ Վլադիմիրի Ջաքարյանս ծնվել եմ 1962 թվականի դեկտեմբերի 13-ին՝ ցրտաշունչ մի օր: Իմ ծննդավայրը՝ Ստեփանակերտը մի փոքրիկ ու դեռևս քիչ հայտնի քաղաք էր, որի հասարակ բնակիչներից մեկի՝ սովորական բանվորի ընտանիքում ինձ համար օրորոցային են երգել: Մանկությունս անցել է խորհրդային կոչվող միլիոնավոր երեխաների մանկության պես, թերևս առանձնանալով մի բանով, որ մենք՝ հայ մանուկներս խաղում ու մեծանում էինք մեր ազգի ոխերիմ թշնամու երեխաների հետ: Բայց, խոստովանում եմ, այն ժամանակ ես չէի էլ կասկածում ու չգիտեի այդ մասին: Իսկ թուրք երեխաները մի տեսակ ատելություն, թշնամանք ունեին թաքցրած իրենց հոգու խորքում, ինչն արտահայտված էր նրանց կանաչավուն աչքերում: Մենք՝ հայ երեխաներս շատ էինք ու միասնական, ուստի թուրքի լակոտները ծպտուն չէին հանում...

1966-1977 թվականներին սովորել եմ պրոլետարական գրող Մ.Գորկու անունը կրող թիվ 1 դպրոցում: Հովերով տարված չէի, բանվորազյուղացիական մեր երկրում արհեստ ունենալն էր հարգի, ես էլ մտածում էի՝ մի մասնագիտություն սովորելու մասին, գոնե օրվա հացս կաշխատեի: Եվ

սիս 1977-1980 թվականներին մասնագիտական-տեխնիկական ուսումնարանում ուսումնառության տարիներին սովորեցի փականագործի մասնագիտություն: Մինչև ծառայությունը հասցրել եմ աշխատել, իմանալ սեփական քրտինքով վաստակածի գինը, բերկրանք ապրել... Ձինվորական ծառայությունս անցել է Գերմանիայում տեղակայված նախկին խորհրդային բանակի խմբավորումում, հիմնականում որպես վարորդ: Շարունակել եմ մեքենա վարել նաև գորագրվելուց հետո:

Մասնագիտական-տեխնիկական ուսումնարանում 1984-1986թթ. ձեռք բերեցի խոհարարի մասնագիտություն: 1984-ին ամուսնացա և Իրինա Մուսայելյանի հետ ապրեցի մոտ 9 տարիների ամուսնական խաղաղ ու համերաշխ կյանք, ունեցանք 2 տղա և 1 աղջիկ: Ես նրանց ցավը տանեմ... Ամեն անգամ մարտի նետվելիս երեխեքս էին աչքիս առաջ. համոզված էի, որ այդ մարտի ելքից էլ կախված է նրանց ապագան... Այդպես, քայլ առ քայլ, օր-օրի մենք վանեցի՞նք մահն ու վտանգը մեր սիրասուն երեխաներից, մեր օջախներից, մեր հայրենի սահմաններից...

1986-1992թթ. աշխատել եմ հասարակական սննդի միավորումում որպես գործակատար: 1992 թվականին, հունվարին էր կարծեմ, կամավոր մտել եմ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Ինքնապաշտպանության ուժերի շարքերը: Մասնակցել

եմ Խոջալուի, Դահրազի, Քյոսալարի, Շուշիի ճակատամարտերին: Այնուհետև, մեկնել եմ Մարտակերտի շրջան, մեր համընդհանուր ցավն ու ողբերգությունը մեղմելու համար: Չլղրանում, Հարություն-նագոմերում, Դրմբոնում վատ չեմ դրսևորել ինձ, արժանանալով հրամանատարության ուշադրությանը: Ինձ լեյտենանտի կոչում շնորհվեց ու նշանակվեցի 3-րդ գումարտակի 7-րդ վաշտի դասակներից մեկի հրամանատար: Վստահությունը մեծ էր, պետք էր այն արդարացնել, ուստի պարտքի ու պատասխանատվության մեծ զգացումով ձեռնամուխ եղա առաջադրված խնդիրների լուծմանը: Միշտ դասակի տղաների հետ էի, ինձ թվում էր առանց ինձ կորուստ կունենանք և դա երբեք իմ խղճին հանգիստ չէր տա...

Ընդհանրապես, 3-րդ գումարտակը լավ էր կռվում, ուր էլ որ հասնելու լիներ, թշնամին գլխակորույս փախուստի էր դիմում: Եվ դրանում քիչ չէր դասակի քաջամարտիկների ավանդը: Հա, մի դիպված հիշեցի: Շուրանի պահակակետերում էինք: Չյուն էր, սառնամանիք: Թուրքերն էլ հա խփում ու խփում էին... Իհարկե, հեռվից: Քիթ ցույց տալին, տեղն ու տեղը կգարկեինք: Մի հրաշքով տուն հասա, մի քանի ժամով, Իրինան թե՛ մեկ-երկու օր մնա երեխեքի մոտ, քեզից կարոտներս առնենք, համ՝ դու էլ ես մեղք, զոհն մի քիչ կհանգստանաս: Ի՞նչ պատասխանեի: Ես հասկանում էի նրան, բայց դե

ո՞նց կարող էի հանգստի մասին մտածել, երբ իմ մարտընկերները դիրքում, սառնամանիքի ու թշնամու գնդակի բերանին կանգնած են: Ների՜ր ինձ, Իրա, բայց ընկերներիս ես չէի կարող դավաճանել:

1993թ. մարտի 23-ի երեկոն անմոռաց է... Ընտանիքիս ու ընկերներիս հետ հացի էի մստել: Թեև ինձ լավ չէի զգում, տկար էի, բայց ջանում էի ցույց չտալ: Բայց դե Իրան հո նկատեց: Ասես հենց մի առիթի էր սպասում՝ հորդորելու մնալ տանը, բուժվել, ապաքինվել, որից հետո՝ մարտադաշտը կա ու կա... Բայց կռիվն, ավաղ, չի սպասում: Եթե ամենքս մեր անձնականի մասին մտածեինք, էլ ո՞վ թշնամուն կհալածեր մեր հանրապետությունից անդին... Այդ հավատամքով էլ մեկնեցի ազատագրվող Մարտակերտ, սակայն մարտի 28-ի մարտը Հեռուստաաշտարակի բարձունքում շատ դժվար էր, առաջադիմացի կատարումը զոհեր ու արյուն էր պահանջում... Երիտասարդ տղաներ կային, նրանց խնայել էր պետք, իսկ ես արդեն 30-րդ զարունն էի բոլորել... Ձեռքից ձեռք անցնող բարձունքը, այնուամենայնիվ հնազանդվեց, ես արդեն այնտեղ եմ, տղե՜րք, հասեք... Սակայն, թշնամու գնդակն ավելի շուտ հասավ ինձ...



Այցելուին անթարթ հայացքով դիմավորում է պատի մեծադիր լուսանկարը: Համակրելի դեմքը, հեռուն նայող աչքերը հուշում են նրա անհուն հավատի և աննկուն կամքի մասին: Չավակներից միայն առաջնեկը՝ Էրիկն է հիշում նրան: Մյուս երկուսը՝ Էլինան ու Էդուարդը, բոլորովին վերջերս են հասկացել, որ պատի նկարից անթարթ նայողը իրենց հայրն է՝ Գագիկ Չաքարյանը: Նատալյա տատիկն է պատմել, որ նա կռվել է թուրք զավթիչների դեմ, թույլ չտալով նրանց պղծել մեր հողը, խանգարել ձեր անհոգ ու անուշ քունը... Գիտեն արդեն, որ հայրը նաև իրենց խաղաղ երազների, լուսաշող ապագայի համար է զնացել ծովվելու հավերժի ճամփորդներին: Այդ առաջ էր, որ զարմանում էին, թե ինչու հայրիկը տուն չի դառնում կամ տատիկը թաքուն արտասվում է, նրա անկյունի թարմ ծաղիկների ջուրը շարունակ փոխում, որ չթոշեն...

Էրիկի աչքերի առաջ դեռ այն անմոռաց երեկոն է, երբ ազատամարտիկ հայրը տուն եկավ, ինքնաձիգ զենքը կախեց պատից և մեկ-մեկ գրկելով ու գորովալից համբուրելով իրենց, հարցրեց.

– Ապա մի ցույց տուր, բալիկս, ո՞նց եք մեծանում առանց ինձ:

– Այ, էսպես, - թևերը տարածեց Էրիկը:

- Մեծացեք, բալիկներս, ոտքի կանգնեք, ես մաս ձեզ ու ձեր խաղաղ օրվա ու երջանիկ ապագայի համար եմ զենք վերցրել...

Սիրասուն կինը՝ Իրինան, որ հուզմունքով դիտում էր այս ամենը, դիմեց ամուսնուն.

- Էլի մի օրո՞վ ես եկել, Գագիկ:

- Այլ կերպ հնարավոր չէ, Իրա, առավոտյան գորամասում պիտի լինեմ: Գիտե՞ս, դժվարին տեղ ենք կռվում, գիշեր-ցերեկ մարտեր ենք մղում: Բայց, հոգ չէ, թշնամուն արդեն ընկճել ենք, ևս մի երկու հակահարված էլ որ հասցնենք, Արցախը լրիվ ազատ կլինի:

Երկար ու խրթին էր ազատամարտիկ Գագիկ Ջաքարյանի մարտական ուղին: Նա վախի զգացում չուներ: Մահապարտի համառությամբ միշտ առաջինն էր մարտի նետվում: Հաճախ էր մա մոլորության մեջ գցում թշնամուն և ապահովում անակնկալ հաջողությունը: Մարտական մկրտությունը մա ստացավ Խոջալուի ազատագրման մարտում: Շուշիի ազատագրման ժամանակ Գագիկը Ջանհասանի ուղղությունում էր կռվում: Ելման բնագծերում պառկած, տղաները սպասում էին գրոհի հրամանին: Ընկերներից մեկը Ջանհասան կոչվածի անցյալից էր պատմում: Գագիկն առաջին անգամ էր լսում, որ այն մինչև 1960-ական թվականները հայկական բնակավայր էր և կոչվում էր Ջալալաշեն: Խաչենի Հասան Ջալալ Դուլա մեծ իշխա-

նի անվամբ: Մութ էր, չէր երևում, բայց մարտընկերը հավաստիացնում էր, որ գյուղի գերեզմանոցը մի բաց թանգարան է, իր վիմագիր տապանաքարերով ու խաչքարերով: Իսկ ավերակված եկեղեցին Արցախի մայր տաճարի՝ Գանձասարի հասակակիցն է: Ահա և տրվեց բաղձալի ազդանշանը: Մարտը սկսվեց: Նախանշված կրակակետերի ուղղությամբ հրազենային կրակի հեղեղ տեղաց: Լավ դիրքավորված թշնամին պատասխանում ու խանգարում էր հայ ազատամարտիկների առաջխաղացմանը: Լաչինից ու Քելբաջարից այստեղ եկած խաշնարածները՝ թուրքացած քրդեր և վաչկատուն մահմեդականներ էին, գանձ գտած գողի պես պատրաստ էին մեռնել, բայց չթողնել գյուղը:

- Յուղոտ պատառ են ճանկել, ինչպե՞ս բաց թողնեն,- Գագիկը մեկեն հիշեց ջամվեցի Ռուբեն քեռու ասածը, որը եկել-միացել էր երիտասարդ մարտիկների և ձգտում էր անձամբ մասնակցել հայրենի գյուղի ազատագրմանը:

Թուրքերի կույր համառությունից զարմացած, Գագիկը հնար էր որոնում թշնամու հախից զալու համար: Նա առաջարկեց տղաներին ժամանակավորապես հետ քաշվել, իբրև նահանջում են, որ թշնամին կարծի, թե հրաժարվել են գյուղը կռվով վերցնելու մտադրությունից: Պետք է լուսադեմին կրկնապատկված եռանդով սկսել գրոհը, անհրաժեշտ է հրի մատ մել կրակակետերի վերածված մի

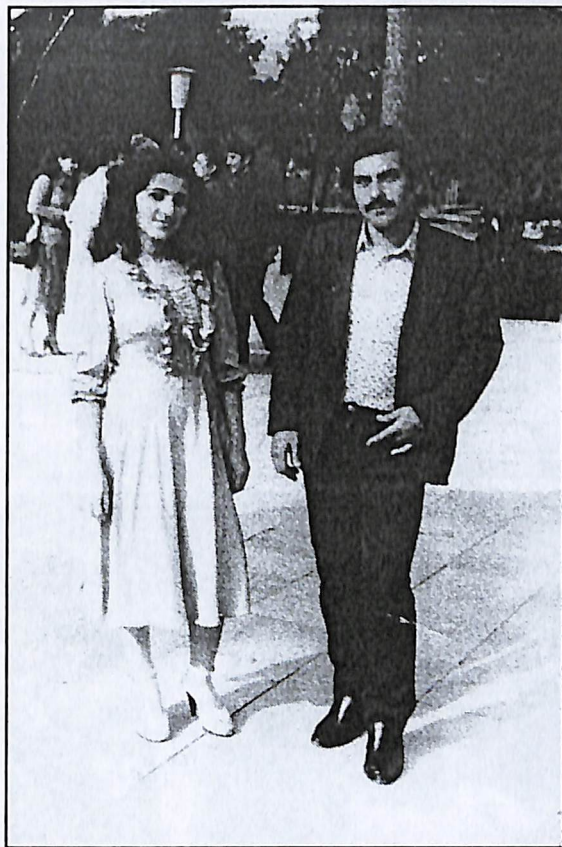
քանի տուն և անել ամեն ինչ պաշտպանության առաջին գծի ասկյարների դիմադրությունը կոտրելու, փախուստի մատնելու համար, ինչը համընդհանուր խուճապ կստեղծի մաս. ամբողջ գյուղում, - իր մտահոգումը պարզաբանեց Գագիկը:

Սակայն, դեռևս բաց էին մնում թշնամու հրետանու քանակի, նրա տեղի ու քողարկագերծման հարցերը: Գագիկն առաջարկեց մաս դրանց լուծման եղանակը:

«Այս գիշեր, տղերք, մենք պետք է մեր պաշտպանությունում խորացած թշնամական այս վառված տանկը քարշ տանք ու դուրս բերենք տեսանելի մի վայր, կեղծ քողարկենք և թշնամու ուշադրությունը հրավիրենք այդ նշանակետի վրա»:

Լուսադեմին գրոհը սկսվեց: Թշնամին հրետանային կրակի տակ առավ «քողարկված տանկը»: «Գործեց» Գագիկի հնարամտությունը: Այո, թուրքը հրետանի ուներ, միլիցիայի հատուկ նշանակության ջոկատի արմատումները ձեռնուձայն չէին ժամանել այստեղ: Գագիկի առաջարկը դրական արդյունք տվեց մաս այն առումով, որ թշնամին երկար զբաղված էր «հայկական տանկի ոչընչացմամբ», հնարավորություն տալով մեր տղաներին ելնել գրոհի: Մերոնք գործի դրին «Ֆագոտ» կայանքը, լուցկու պես բոցավառվեց հակառակորդի զրահամեքենան: Հետևեցին նոր պայթյուններ, կրակն անցավ մոտակա տներին: Սարսափահար ու գոռոզ









բշնամին ճողոպրում էր, քաքնվելու տեղ անգամ չգտնելով: Թիկունքում սկիզբ առած այդ խառնաշփոթն ազդեց առաջնագծի խրամատներում համառողների վրա, որն ընկավ, որը փախավ... Վաշտր սեպվել էր բշնամու դասավորության խորքերը: Կեսօրին գյուղում այլևս թուրք չէր մնացել, Ջանհասանն ազատագրված էր... Հրամանատարը հատուկ շնորհակալություն հայտնեց Գագիկին, գովեց նրա հնարամտությունն ու անձնվիրությունը...

1992 թ. սեպտեմբերին վաշտր մտավ նոր կազմավորվող Կենտրոնական պաշտպանական շրջանի թիվ 3 հրաձգային գումարտակի կազմի մեջ: Դահրազի մոտ էր: Գագիկը ռադիոկապով լսեց, որ թուրքերը մեծ ուժերով գրոհի են անցել: Կերակուրը թողեց կիսաեփ և շտապեց առաջին գիծ: Եկավ ու միացավ կռվող տղաներին: Նրա երևալը ոգևորեց ընկերներին. «ոտը բարի է, որ գալիս է, հաջողություն ենք ունենում»: Այդպես եղավ նաև այս անգամ. թուրքերին դուրս քշեցին խրամատներից, նրանց ստիպեցին խուճապահար ճողոպրել՝ մարտադաշտում թողնելով անգամ դիակներ ու զենքեր: Քանիցս Գագիկը դիմել էր վաշտի ու գումարտակի հրամանատարներին, խընդրելով իրեն ազատել խոհարարի պարտականություններից և ուղարկել առաջին գիծ:

- Անկեղծ եմ ասում, շերեփը կտամ նրան, ում կամենաք: Ես զենքով եմ ուզում կռվել ու վրեժս առնել

ընկած մարտիկների համար: Եթե ես դա չանեմ, ինքըս ինձ չեմ ների:

- Ջարմանալի տղա էր մեր Գագիկը,- նրա մասին պատմում է մարտիկներից մեկը,- գալիս էինք ճաշի, խոհարարը չկա, հարցնում ենք՝ ուր է Գագիկը, իսկ օգնականը թե՛ նախաճաշից ի վեր չկա, 7-րդ վաշտի տղաների հետ գրոհի է գնացել, ասելով՝ էսօր կամ մի թուրք պիտի սպանեն կամ գերի պիտի բերեն: Վերադարձավ բավական ուշ և պատվի բռնած գեկուցեց՝ խոստումս կատարեցի՝ երկու ասկյար գետինն զլորեցի:

Դիրքերում հաճախ էին զինվորները ճաշակում Գագիկի պատրաստած համեղ կերակուրները, իսկ երբ հաղթանակ էին տանում, անպայման պետք է խորովածով նշեին: Իսկ Գագիկը խորոված անելու վարպետ էր: Այդուհանդերձ նրա ուշքն ու միտքը առաջին գծում, մարտընկերների հետ էին: Ի վերջո, Դահրազի պաշտպանությունում և այլուր աչքի ընկած Գագիկը նշանակվեց դասակի հրամանատար, նրան շնորհվեց լեյտենանտի զինվորական կոչում: Լաչինի մարդասիրական միջանցքի պաշտպանությունը Գագիկի համար ևս պատվի ու գոյի խնդիր էր:

Կոչումը և պաշտոնը չփոխեցին Գագիկի բնավորությունը, նա մնաց նույն համեստ ու հասարակ անձնավորությունը, ավելի լրջացավ, զինվորների նկատմամբ դարձավ ավելի ուշադիր ու հոգա-

տար, ամենաշատը մտածում էր կարգուկանոնի, անտեղի կորուստներ չտալու մասին: Հաճախ էր կրկնում.

- Պետք է ջարդել թշնամուն և խնայել սեփական կյանքը, մենք մեկ օրվա ու մի տարվա համար չենք, այլ՝ վաղվա, մեր տուն և օջախի, մեր երեխաների համար:

Օր-օրի թեժանում էին մարտերը: Արցախի ինքնապաշտպանության ուժերի հարվածների տակ թշնամին հարկադրված էր նահանջել: Բայց Մարտակերտի մատույցներում դիմադրությունն ուժեղացավ: Մեծ դժվարություններ հաղթահարելով մեր քաջազունները ճեղքում էին թշնամու պաշտպանության գիծը, կասեցնում հակազորոհները և ստիպում ազատել զավթած բնակավայրերը: Հեռուստաաշտարակի բարձունքից Մարտակերտ քաղաքը ոնց որ ափի մեջ: Պետք էր նվաճել բարձունքը և գրոհել քաղաքը... Տղաները պատրաստ էին կատարել մարտական առաջադրանքը:

1993թ. մարտի 28-ի առավոտյան Գագիկը մի փունջ ձնծաղիկ ձեռքին, մոտեցավ մարտընկերներին:

- Տղերք, այս անգամ վերադարձին ձնծաղիկներ պիտի տանեմ երեք բալիկներիս համար՝ ազատագրված մայր հողի ու նորովի բացված գարնան այդ ավետաբերները, - ասաց, հոտ քաշեց և ապա շարունակեց,- հողն այս գարնանը հաստատ ազատ ու

հպարտ կշնչի, ազատ կծաղկեն ծառերը, դրանից մեծ երջանկություն չկա...

Գազիկի խոսքն ընդհատեց թշնամու “Գը-րադ” կայանքի կաղկանձը: Թշնամին պինդ էր նըստել Ներքին Հոռաթաղի բարձունքներում: Լեյտենանտ Գազիկ Չաքարյանը, ձնծաղիկի փունջը գրլխարկին ամրացնելով, կարգադրեց իր դասակի մարտիկներին հետևել իրեն: Հարձակման անցավ գումարտակը, 7-րդ վաշտը ու նրա կազմում՝ Գազիկ Չաքարյանի դասակը: Ճանապարհի չկար, հսկա քարաբեկորներ էին, անմատչելի քարափներ: Տղաներն առաջանում էին՝ մաքառելով ու մագլցելով: Գազիկը ճեղք ու անցուղի էր փնտրում թշնամու պաշտպանության գիծը հատելու և բարձունքն ազատագրելու համար: Գտնելով այն, Գազիկը իրեն հետևելու ազդանշան տվեց տղաներին: Թռշնամին դրան չեր սպասում: Գրոհի ելավ ամբողջ գումարտակը, ճարճատում էին գնդացիներն ու ինքնաձիգները, քարախորշերում խուլ պայթում էին նռնակները: Մարտերը գնալով թեժանում էին: Հայ հրետանավորները լռեցնում էին թշնամու մարտկոցները, բայց թուրքերն այլ տեղերից էին շարունակում կրակի հեղեղ թափել գրոհող տղաների վրա:

—Տղերք, ես գնացի, մարտի դաշտում երկու տեսակ մահ չի լինում, եթե այսօր դրանց չքշենք, վաղը կառող են հզորանալ... տեղները տաք է, դրա համար

չեն ուզում թողնել իրենց որջերը, - ասաց Գազիկը ու առյուծի պես նետվեց առաջ: Նա ընդհուպ մոտեցավ թշնամու խրամատին և իրար հետևից երեք նռնակ նետեց: Որջն ավերված էր: Թուրքերը դես ու դեն ընկան, թաքնվեցին, փախան, շատերն էլ ջիանդամի գիրկն ընկան: Հակառակորդի դիմադրությունը աստիճանաբար թուլացավ, դադարեցին կրակահերթերը: Բարձունքը նվաճված էր: Բարձունքի վրա Գազիկն էր: Նա ազատարարի հպարտությամբ սկսեց դիտել ճերմակին տվող քաղաքը՝ ահա մշակույթի տունը, նորակառույց հիվանդանոցը, դպրոցները... Թշնամին չեր ավերել քաղաքը, հույս փայփայելով, որ այն կմնա իրեն:

Դադարը, սակայն, խաբուսիկ էր: Թշնամին վերստին գրոհի անցավ, անպայման բարձունքը հետ գրավելու մոլուցքով:

- Չէ, չի լինի, չենք տա, - ասաց Գազիկը ու սկսեց կասեցնել թշնամու առաջխաղացումը: Տարերքի մեջ էր ամբողջ գումարտակը: Բարձունքը ձեռքից ձեռք անցավ, բայց, ի վերջո, մնաց անառիկ: Մնաց անառիկ, բայց թանկ գնով... Իր գրաված բարձունքի վրա թշնամու դարանակալ գնդակից զոհվեց նաև դասակի հրամանատարը՝ Գազիկ Չաքարյանը, անուն, որ հավերժ կթևածի բարձունքների վրա...*

* Օգտագործվել են Գ. Բեգլարյանի «Պսակ» գրքի (էջ 143-145) և Ա. Դանիելյանի «Նա ընկավ գրաված բարձունքի վրա» հոդվածի («Մարտիկ» թ. 34, 1995 թ.) տվյալները:

Իրան ամուսնու հետ կապված հուշերով է ապրում: Իր այդ ջերմ ապրումներով նա վարակել է նաև երեխաներին: Եվ Գազիկը բացակա է սոսկ մարմնապես, բայց հազարավոր անտես թելերով կապված է ընտանիքի յուրաքանչյուր անդամի հետ, նրա պատգամներն ու խորհուրդներն են ուղեկցում նրանց ամեն մի քայլափոխի: «Գազիկը սիրեց ռազմի գործը, որոշել էր զենքը վայր չդնել անգամ պատերազմի ավարտից հետո և դառնալ կադրային զինվորական սպա,- հիշում է Իրան և հոգոց հանում, հիմա՝ ու՞ր էր, թե ողջ մնար, մեր բանակին շատ օգտակար կլիներ»: Այդուհանդերձ, Իրան զբաղեցրեց ամուսնու տեղը Պաշտպանության Բանակի շարքերում և 1994 թվականից ի վեր ծառայում է՝ ամուսնու կիսատ թողած գործը շարունակելու և հաղթական ավարտին հասցնելու վճռականությամբ: Նա մտադրվել է չհանել զինվորական համազգեստը մինչև բանակ չգորակոչվի ավագ որդին, որն արժանի հերթափոխ կլինի, քանզի այդպիսի դաստիարակություն էր ստացել, և դա էր Արցախյան պատերազմի գլխավոր դասը ու իր հոր մահվան խորհուրդը...

– Երեխաների հետ շա՛տ էր կապված, աչքի առաջ միշտ նրանք էին, - շարունակում է կինը և հազիվ նշմարելի ժպտում, հիշելով մի զվարճալի

դեպք. զանգում էր վաշտի հրամանատարը ու թե՛ Գազիկ, երեխոցը հավաքի, շտապ արի: Գազիկը կատակով, իբր չէր հասկացել, որ խոսքը դասակի տղաների մասին է, ասում էր, թե իմ երեխեքը քնած են և, այդպես բարձր տրամադրությամբ էլ առաջ-նորդում էր դասակը մարտի:

Վերջին անգամ ընկերներով նստել էին մեր տանը, ժենգյալով հաց էին ճաշակում և ուրախ տրամադրությամբ էլ գնացին Մարտակերտի ռազմաճակատ: Գազիկը հոգեբանորեն հաղթահարել էր մահվան զգացումը, դեռ ավելին՝ չէր հավատում, որ թուրքն ի վիճակի է իրեն սպանել: Նա մտածում էր, որ եթե ինքը հանկարծ մի օր բացակայեր առաջին գծից, ապա պատերազմը տանուլ կտանք:

1993թ. մարտի 12-ին էր: Վաշտի հրամանատար Անդրանիկ Գասպարյանը հեռախոսազանգով տեղեկացրեց, որ պետք է գնանք ռազմաճակատ: Երկու օր հետո իմ ծննդյան օրն էր, մի կերպ համոզեցի Գազիկին մնալ և դա կլինե՞ր ամենաթանկարժեք նվերը... Անդրանիկը մեկնեց առանց Գազիկի... Դժբախտաբար, 13-ի գիշերը Անդրանիկի դին բերեցին: Մարտի 15-ին հուղարկավորեցինք Անդրանիկին: Ծանր, ճնշող մթնոլորտ էր: Ցավն ավելի անտանելի ու վիշտն ավելի անսփոփ էր դառնում, քանզի Անդրանիկին հողին էինք հանձնում իր ծննդյան օրը...

Մարտական ընկերոջ կորուստը շատ ծանր

տարավ նաև Գագիկը: Նա շարունակ մեղադրում էր ինձ, որ եթե չմնայի, Անդրանիկի կողքին լինելի, գուցե դժբախտությունը հնարավոր լիներ կանխել: Սակայն, ինքն էլ հավատում էր, որ ճակատագրից չես խուսափի: Այն դաժան գտնվեց ու չխնայեց նաև Գագիկին:

Մարտի 28-ին, կիրակի օրը, մարտեր ծավալվեցին Մարտակերտ բաղաձիվի վրա գերիշխող հեռուստաաշտարակի բարձունքի համար: Այն ձեռքից ձեռք էր անցնում: Այդ օրը Գագիկը գնդացրով էր կռվում: Մարտընկերների վրեժը սղորտում նա անընդհատ կրկնում էր. «Թուրքի մերը կլացացնեն...»: Երբ Գագիկն արդեն բարձունքում էր, մի պահ խզվում է կապը նրա հետ: Գումարտակի հրամանատար Արարատ Ղազարյանը ռադիոկապով կանչում հա կանչում էր Գագիկին ու պատասխան չէր ստանում: Արարատը սողեսող մոտենում է արյան մեջ կորած Գագիկին, քափահարում և կանչում է, սակայն Գագիկը միայն անհասկանալի մի բառ է ասում ու հավերժորեն փակում ծանրացած կուպերը...

– Այդ չարաբաստիկ օրը խիստ անհանգիստ էի, վերհիշում է Իրան, – հոսպիտալում էի և անընդհատ հետաքրքրվում էի ճակատում տիրող կացությամբ... Ասում էին, թե նա վիրավորվել է ու նորից է մարտի դուրս եկել: Դա ինձ շատ արժանահավատ թվաց, այո, Գագիկը դա կաներ, և

մի փոքր հանգստացել էի: Հետո ասացին, որ վիրավոր Գագիկին կբերեն ուղղաթիռով... Եվ այդպես, մի ամբողջ օր ինձնից զաղտնի պահեցին նրա մահատակվելու լուրը... մինչև մարտի 29-ի առավոտյան նրա դին բերեցին տուն... Երբ նրան տեսա դազաղում, ասես երկնակամարը փուլ եկավ զըլխիս... Հիշեցի նրա բազմիցս տրված հարցը. «Իրա, ին՞չ կանես, որ հանկարծ ինձ բերեն»: Ես հասկացա, որ նա ինձ հոգեբանորեն մախապատրաստում էր վատթարագույնին: Հորդող արցունքների մեջից սարսափով զգացի, որ ես սպասում էի, որ անխուսափելի էր այդ դժբախտությունը... Այո, դաժան է հնչում, սակայն պատերազմական օրերն անհրաժեշտ էր իրենցը և ոչինչ անել չես կարող...

Մեծ որդիս՝ Էրիկը շատ է ազդվել, բայց ամեն ինչ անում է հոր բացակայությունը մեղմելու համար: Զգտում է տան հոգսը տանել իր փխրուն ուսերին: Փոքրիկ տնամերձ այգի է մշակում, աշխատում է տան բոլոր գործերն անել... Ես զգում եմ և հավատացած եմ, որ Էրիկը կլինի իր հոր արժանի զավակը և վստահաբար կբռնի նրա տեղը...

Գագիկի երազանքն էր դատերը երաժշտական կրթության տալ, նույնիսկ Էլինայի համար դաշնամուր էր գնել: Էլինան սովորեց մեկ դասարան, սակայն այլևս չէր հասցնում այցելել պարապմունքներին ... Հաճախ հանդիմանում եմ, որ ինչու՞ հոր մուրազը չի ուզում իրականացնել, ասում եմ՝ չէ՞

որ հայրը ուզում էր, որ դու նվագես, իսկ ինքը լսելով, սեղան նստեր ու վայելեր երաժշտության բերկրանքը: Էլինան տխուր հարցնում է. «Ախր, ո՞ր է հայրիկը, որ լսի իմ նվագը»: Հոր մահը սպանել է նաև երեխայի նվագելու ձգտումը...

Էդուարդը միայն մի բան է հիշում, թե ինչպես հայրն ու մայրը միասին մահճակալն էին տեղափոխում, իսկ ինքը գնում էր նրանց հետևից, էլ՝ ոչինչ... Սակայն հիմա Էդուարդի համար հայրը վեհ գաղափար է, հերոսականության ու անձնըվիրության խորհրդանիշ, ոգեշնչման ու ներքին մղումի աղբյուր... Հպարտ է Էդուարդը, որ իր հայրը հերոս է, կյանքն անգամ չի խնայել խաղաղ այսօրվա, մանկական վառվռուն երազների իրականացման համար: Գագիկը հավատում էր, որ թըշնամուն կհաղթենք և թուրքի մոլուցքը հասնել Ստեփանակերտ՝ այդպես էլ կմնա որպես չիրականացված մի գառանցանք: Ամենաժանր օրերին անգամ, երբ հրթիռահրետանային կրակին ավելացան օդային հարձակումները, Գագիկը ընտանիքը Ստեփանակերտից հանելու մասին անգամ չէր մտածում: «Եթե մեռնելու ենք, թող միասին մեռնենք, բայց մեր օջախը չենք լքի,- ասում էր նա»: Եվ մեր ներկայությունն անհրաժեշտ էր, մենք թև ու թիկունք ենք դարձել մեր ընտանիքի մարտնչող հորը... Նա նաև չէր սիրում և չէր թողնում իջնենք նկուղ, հրետակոծության ժամանակ ասում էր՝ ոչինչ



էլ չի լինի... Այո, իրականում մեզ հետ ոչինչ չեղավ, իսկ ինքն էլ նահատակվեց առաջին գծում, իր իսկ գրաված բարձունքի վրա:

Փաստավավերագրական հրատարակություն

Մհեր Ահյան

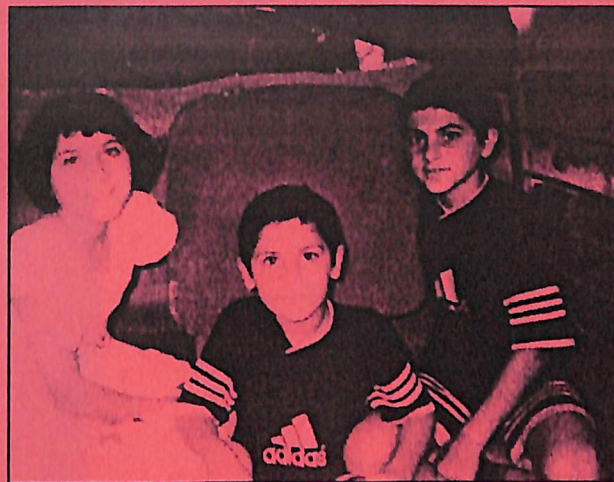
ՍԽՐԱՆՔ

(փաստագրություն)

Խմբագիր՝ Ա. Գրիգորյան
Նկարիչ՝ Լ. Քոչարյան
Սրբագրիչ՝ Մ. Սարգսյան
Համակարգչային շարվածքը՝
Լ. Խաչատրյանի
Էջադրումը՝ Կ. Բոդյանի

Տպագրությունը՝ օֆսեթ:
Թուղթ՝ օֆսեթ:
Չափսը՝ 30x42, 1/16:
Տառատեսակը՝ «Times Armenian»:
Տպաքանակը՝ 1000:

ԸՆԴՈՒՆԵԼ ՈՐՊԵՍ ՆՎԵՐ



Հայր իմ, ներիր.
դուսն փեղկը սեղմվում է բառերիդ պես՝
ես մղելով ցուրտ ու բամին:
Հայր իմ, ների՛ր...
Ես քո միտքը շփոթելով գնդակի հետ՝
խփել եմ ու... ամենի ծաղի ճյուղը ջարդել...
Քո ազգանվան ակոսներում շարժվող սերմն եմ,
աչքիս լույսում կա տաք մոխիր ու մի տաճար,
և տաճարի շենքից ձգվող անքուն կաճան,
որով հոգնած պապս է անցել...
Այս աշխարհին ես կապվել եմ քո... ժպիտով,
հայր իմ, պարզիր ինձ քո ձեռքը, ես մանուկ եմ,
և մտքիս մեջ դեռ ճոռում է սահմակը հին
ու չի գտնում մի պատառ ծյուն...

Ռ. Եսայան

